

~~І. 112. 211/11~~

500.915

1.50

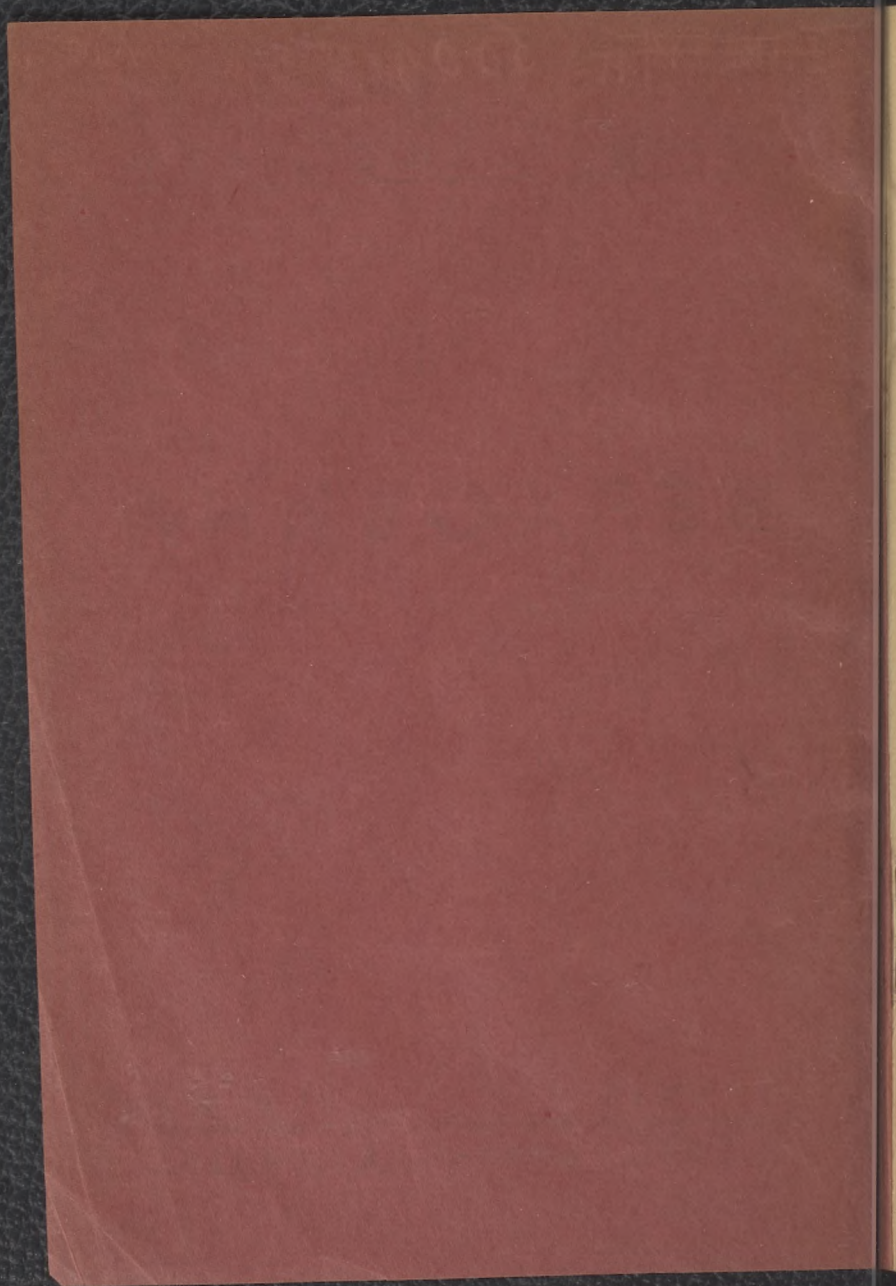
НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 11.

ВЕРХОВИНА

КРАКІВ

1 9 4 0

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

I. 500.915

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 11.

МАРКО ЧЕРЕМШИНА

ВЕРХОВИНА

І ІНШІ ОПОВІДАННЯ

КРАКІВ 1 9 4 0
УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

I. 42. 211/11

I. 500, 915

Друк: „Нова Друкарня Денникова” під наказом
Управою, Краків, Оржешкової 7. Телефон 102-79.

Druck „N owa Druka rnia D z ennikowa“, Kommis-
sionische Verwaltung, Krakau, Orzeszkowagasse 7.

143 P 34

Марко Черемшина і його верховинські оповідання.

Вся творчість Марка Черемшини (Івана Семанюка 1874—1927) тісно зв'язана з Верховиною. Черемшина сам походив з гір, знав дуже добре верховинський побут і через ціле життя працював у горах або на Підгір'ю як громадський діяч і адвокат.

В літературній спадщині Марка Черемшини чітко виділяються в три окремі групи його новелі й оповідання. В одних малює він довоєнний побут верховинського села (збірка «Карбик» з 1901 р.), в других з великою силою поетичного слова представив жахіття світової війни, що мов ураган перевалилася над українським селом, яке тоді потерпіло від своїх і чужих (збірка «Село вигибає»). Третя частина новел і оповідань, що майже повнотою тут передруковуються, виводить перед очима читача новий повоєнний побут і нові польські порядки в українському селі (збірка «Верховина»).

Зле жилося українцям під польською займанщиною скрізь, але вже мабуть найбільше знущань терпіли пограничні села, а між ними й гірські. В довшій новелі «Верховина» представив Черемшина невеличку, але яку ж вірну картин-

ку польського «панування». На українське гірське село, що ще не отряслося з наслідків світової війни, наїхали польські «володарі»: поліцаї з командантом постерунку на чолі, погранична сторожа, польський ксьондз, польський учитель, а до спілки взяли собі місцевого жида, як конфідента. Все це люди без найменшої моралі, як і в приватному так і в суспільному житті. Всі вони хочуть наживитися чужим добром, в тому випадкові добром українського селянина, наживитися за всяку ціну, навіть не лякаючись поповняти злочини. Впрочім усі злочини польських «панів» супроти українських селян були в Польщі безкарні.

Коли ж наприклад український священик лише словами заохотив своїх парохіян до національної єдності, то його з місця за те арештували (новеля «Гей на Івана — гей на Купала»). Так само арештували й суворо карали усіх інших діячів («Писанки», «Ласка»).

Та все ж таки не попадало українське село в зневіру. Росло нове покоління, що мало повести далі працю батьків — аж до остаточного визволення («Писанки»).

Всі прегарні оповідання Черемшини надихані глибокою життєвою правдою. Впливали на те передовсім дві обставини: великий талант автора й те, що він брав теми до своїх новель з життя. Як адвокат, часто боронив українських діячів перед польськими судами.

Писав Черемшина гарною, милозвучною мовою, немов поезії. Розмови селян подавав у гуцульському говорі так, як у горах говорять. З уваги на те менше зрозумілі слова скрізь пояснено.

Верховина.

Пішло з дурниці. Присяжний громадський Янцьо Кшесінський кликав старого Федора Орфенюка в куми, бо сподівався багацької крижми. Дід відпрошувався по господарськи. Насамперед показав присяжному сволок, на якому був вирізьблений рік, в котрім дід родився, а другий рік, в котрім будував хату. Хаті сорок шість, а дідові сімдесят років то вже старому гляба діти до хресту держати. Вже ноги і руки не статкують, вже не вдержав би фіна, не діждав би його дружити, то що такий кум вартує?

Присяжний не вгавав просити і хвалив діда, що він ще годен верхом їхати і що доки люлька смакує, доти сила бірує та що

Присяжний — громадський поліціант, Ч. (Пояснення, зазначені буквою »Ч« подав автор).

Крижма, крижмо — полотно, що його дарує кума похреникові. Звідсіля теж взагалі всякі дарунки похресникам від хресних батьків.

Сволок — бальок, що піддержує в сільській хаті стелю, звичайно різьблений в узорі, іноді й з написами.

Гляба — годі.

Фін — хрешеник, похресник.

сила не в молодій крові, але в розумній голові, так як путеря у багача, а не у голій хорбаці.

Але дід не похочував і чемно відмовлювався, а присяжному желав, щоби його червак ріс до черевика а від черевика до чоловіка. А щоби присяжний не покмітив дідової неохсти, — просив дід його зичливо, щоби колись показав йому ту свою дитину, най би харкнув їй у тварь на-вроки, найби дав овечку на роплодок.

Присяжний догадався, що багач ним гордує і просив діда, аби йому вибачив його докучливість та й відійшов швидко і не дався дідові підпроваджувати через подвіря у грешній розмові.

А дід дивувався з невісткою:

— Такий старцун, такий торбей громадський, така ленка дрантива мене в куми забагає! Ех, коби не такий чес, не так би я з тобов покумавси, ти палице гола!

Невістка радила дідові, аби собі язик кусав і тихше говорив, бо присяжний може дідові слова зачути, а тепер він має власть і селом трясе.

Дід відтяв, що не боїться пустого бука, але однако голос приглушив у собі так, аби лише невістка чула і зараз сумнівався:

— Може бо й є, чув проклеток безчесний?

Хорбак, хорбака — 1. худий чоловік, 2. хробак.

Відмолюватися — відпрошуватися.

Старцун, торбей — прошак.

Ленка — міщух сурдутовець, Ч.

Невістка вдоволена, що дід її слухає, безпечила його, що вітер віє у противний бік, а не за присяжним.

Відтак дід посерджувався вже в хаті по вечері :

— Гет світ обмінився: такий нероба-полатайко тепер над людьми міць має, тепер його верх, його орел над селом літає, тепер він на переді, а ти його бійси!

— Ти, голаку, а ти против мого коліна?

— Аби я тобі копилюка ерстив? Аби я з тобов за-стів сідав? А йди ж ти, дранко латана. Машір мені з хати, ти кашкетнику рогатий!

Дідова твар червоніла, а очі як два вуглики світили.

То це було сьогодні, а на другий в саме полудне у діда гості: присяжний з двома паничами.

— Давай, діду, підводу для коменданта!

— Ей, сарачетка, у мене кінь хромає.

— То ніц — каже білявий панич.

— У мене віз розсипавси!

— Ми його складемо — відрізує чорно-бривий панич.

— У мене син погиб на війні, моя газдиня погинула від кулі, а я сам з невістков та й онучет двоє.

— То ніц не робить — відрізують па-

Копилюк — нешлюбна дитина, байстрюк.

Ерстити — хрестити.

Панич — жандарм.

Машір (нім.) — машеруй, забирайся геть.

ничі — маєш, старий коні, мусиш їхати, хочьби що було.

— Нема кому фірманити — боронився дід.

— Поможє невістка — підсміхається чорнявий панич і моргає на дідову невістку.

— Невістка маржину та й діти кутає!

— То поїде дід — каже білявий панич.

— В мені пушка духу, деж я годен?

— Я також не годен, а служу паньству — рубає чорнявий панич.

А присяжний все мовчить і тільки здвигає плечима та відвертається, коли дід кладе на нього свої очі.

Та один панич тут говорить, а другий вже на дворі з присяжним віз виточив і коні запрягає.

Звертівся дід гей веретено та до невістки на раду.

Невістка каже: „Поїду я!”

А старий кличе: „Іду я!”

— Ви, дедю, не годні!

— Тому поїду я, аби довго не тримали.

— Коли може вдарити плюта та й тогди передрегнете, дедю!

— То борше випустять мене старого, єк тебе молоду!

— А ви ж, дедю, годні цьому видержати?

Кутати піклувати, Ч. піклуватися чимось.

Плюта — злива, Ч.

Передрегнути — перестудитися, Ч. перемерзнути.

Дід підійшов до присяжного, поплескав його по плечу, приязно усміхнувся зпід сивавого, пристриженого вуса і допитувався уперто, куда паничі потребують підводи, аби знав, кілька паші брати.

Присяжний споглядав в долину і кидаючи зором на паничів, клав пальці на губи та й давав дідові знати, що йому не вільно нічого казати.

Дід вийняв присяжному люльку з камізельки і набивав її своїм тютюном кришеним, а паничам подав капшук.

Та й вогню їм викресав.

А тоді паничі ніби добрили й радили дідові брати паші на добу, а присяжний поїв рукою долів в сторону міста і назад до дому.

Дідові легше стало й його сиві очі зраділи, що до міста і з міста назад має їхати.

Паничі впрягли коні й квапилися сідати.

Дід закликав невістку в комору і розповів їй всі важніші тайни господарські, віддав ключі і радився, що має брати з собою в дорогу.

Невістка убрала діда швиденько і верх киптаря та чирчикового петика накинула ще й сиву гуглю з чирчиковим ковнірем і бовтицями. І питалася, чи харч возьме дід

Джерга — вовняна верета, Ч.

Бсвитиці — китиці, Ч.

Киптар — козушок без рукавів, Ч.

Чирчиковий — червоний, Ч.

Петик — суконна верхня одіж, Ч.

Гугля — плащ, Ч.

у скіряний бордюг чи бисаги, — а дід ка-
зав, що по Петрі красне веремя і тому
возьме бисаги.

Невістка вложила в бисаги три книші,
кусак солонини, вузлик бриндзі і ракву ма-
сла та й гарчик робленого молока.

Дід ріс із вдоволення, що невістка йо-
го так щиро дозирає, але назверх гальму-
вав по багацьки невістчину щирість, кажу-
чи, що не годен і половини схарчувати.
Відтак увійшов ще раз в хату, добув з гря-
док скруцак тютюну і сховав у ремінь, а по-
гладивши обидвох внуків по голівці, нака-
зував їм, аби слухали нені. Перехрестився
на дорогу, а тоді невістка вхопила йому
з рук бисаги і подала капелюх та й поцілу-
вала в руку, а несучи бисаги і батіг до воза,
желала дідові, щоби добре гостив і здоров
вертав домів як найшвидше.

Паничі і присяжний позасідали на возі
і покривлювалися дідові, що подобає на
комісаря сторожі цлової.

Невістка подала дідові до рук батіг
і ремінні поводи та й говорила так, аби па-

Бордюг — скіряний міх.

Бисаги — вовняні дві торби разом злучені.

Веремя — погода, Ч.

Кусак — шматок, кусок.

Раква — деревляна кругла ваза на масло, Ч.

Гарчик — деревляна посуда на молоко, Ч.

Гальмувати (нім.) — спиняти.

Грядка — жердка над постіллю, де вшляють
одежу.

Скруцак — скрутень, Ч.

Цловий (поль.) — митний.

ничі чули, що сподівається діда на завтрішній ранок. Дід тріснув батогом, потвердив невістчин здогад, а виїхавши поза браму, пристанув. Невістка, знаючи, що дід щось забув з собою взяти, прискочила 'д ньому близько, а він шепнув їй до ушка, аби винесла йому десять злотих. Коли невістка побігла в хату, дід став за нею накликати, аби винесла також і джерги, бо треба буде попасати і коні накривати. Невістка передала дідові гроші і підстелила крашені джерги, а тоді дід пригадав собі, що не взяв ключа від воза. Паничі сердилися на дідову забудливість, а дід впевняв їх, що і вони будуть забувати, коли сьомий хрест переступлять — а відбираючи ключ, завйокав на сиві коні і відїхав.

Присяжний розсмілився і показав дідові, щоби їхав на пляцівку, бо відти має когось везти долів.

Пляцівка була серед села у Малярчукових хатах. Малярчук був перед війною перший багач у селі, але згинув на фронті під Раранчем, а жінка Одокія лишилася вдовицею і не уміла відгризатися і через то вїйт легко забрав її хату на приміщення постерунку, а її саму витрутив у ліси в зимарку. У зимарці найшли її перед Різдом застрілену, а тоді жандармерія зайняла і зимарку, щоби порожня не стояла.

Такий кінець Малярчуків все пригадував дідові Федорові, що і його родові загрожує подібна доля, коли ззагоди ще за

Ззагоди — завчасу, Ч.

свого життя не звінчає молоду невістку з біривливим парубком і не покладе на талані силу. Малярчукові хати потинали діда ще й тому в серце, що все пригадували йому небіжчика сина Миколу, його праву руку, одинака дорогого, його одну втрачену надію.

Заїхав дід возом перед самі вікна, а коли паничі зіскочили з воза, вийшов з хати командант і казав робити місце на дві їмості, аби вигідно собі сиділи.

Дід зрадив, що буде везти пані, а не шандарів, бо думав собі, що пані не будуть у місті баритися і він скоріше верне домів.

— Повезеш, бадю, ці обі їмості долів у місто на відпуст, бо завтра Матки Божої-шкаплежної, — каже командант.

— Аби пані тривали та й храмували — каже дід Федір.

— Не кажеться нам „пані”, лиш їмості, бо ми вам не рівня — поправляє командантова. Її веснянкувата твар, кругла як раква, набігла кровю під білявими бровами, а її товстенька червонава ручка погрожувала дідові.

Чорноока, худа її товаришка, яку худенький як протичка панотчик тримав під руку, сама з себе оправдувала діда, що

Біривливий — могучий, Ч. сильний.

Талан — майно.

Бадьо — старий мужик, Ч.

Храмувати — празднувати, Ч. святкувати празник.

Протичка — дріт до чищення люльки.

він межи панами небувалий і тому не знає добре, кому і як має честь віддавати.

— Аби-сте нам здоровенькі їмостували наші файні та молоденькі їмостечки золотенькі — поправлявся дід укладно і швидко.

Таксамо як панотець, голений командант гукнув на наймички, аби винесли вино та й тісточка, бо віз гей розсохся та й треба його підолляти, щоб не скрипів під їмостями і щоб не скробав їх молоденького серця. Метнулися наймички і ввесь стіл на віз перенесли.

Панотець поблагословив і вино й тісточка, а командант роздав повні пугарі їмостям і панотцеві та й паничам в руки і просив, аби всі пили до дна, аби біля їмостей щастя сідало.

— Аби їмостям срібні стремена у дорозі ніжок не давили — докидали паничі.

— Аби їмості по дорозі з ладними кавалерами здибалися — желав панотець, підсміхаючись зичливо.

— Та й аби у добрий час ми відїхали — пригадувався дід.

Тоді командант подав і дідові повний пугар, а дід розяснив свою твар і став приповідати:

Молоденьке панство ясне, всі ірщені люди — напиймося того винця, як Біг дасть, гак буде!

Командантова наказувала своєму газді,

Пугар — чаша, чарка.

Іршений — хрещений.

аби тямив, що має жінку та аби не вакався йти в село до молодиць, бо вона дізнається і буде йому вуха крутити, а панотцева газдиня пригадувала панотцеві, щоби не сповідав молодиць ні дівчат гарних, аж вона верне з відпусту, бо як ні, то її кулак буде в роботі.

Командант покликувався на панотця і прирікав, що буде разом з панотцем весь час гречний і оба будуть постити та своїх газдинь виглядати.

Командантова газдиня підозривала команданта:

— Ти, Вальорку, не дури мене, бо я чула, що ти закусив зуби на ту молоденьку удовичку, на ту невісточку Орфенюкову!

Дід глянув допитливо на команданта, а командант заперечив рукою.

Панотцева їмость своєму газді наказує:

— Ти, Ясю, не крути і не відкликайся на Вальорка, бо я вас добре знаю, ви оба однакі, оба пси-юхи!

Командант обняв панотця поза-шию і кривдувався:

— Видиш, Ясю, як нас наші газдині малюють?

А панотець помагав командантові:

— І твоя Рузя і моя Маня гадає, що ми такі як вони ненаситні!

Паничі посміхнулися.

Вакатися — осмілюватися, Ч.

Пся-юха (поль.) — „собача юшка”, вживається як обидлива назва, або проклін.

— Дай Боже спасувати та не хорувати
— вмішується дід і пригадує їмостям, що час їхати, бо сонце вже високо і по дорозі буде їх у личко скоботати.

Командантова бере свого мужа 'д собі на бік і йому щось в ухо шепоче, а відтак обіймає його і цілує та й плаче так сильно, що її кругле та повне лице бороздиться бороздами гей обручами, а на ньому білявий пушок збивається у маленькі горсточки сльозами мочені.

— Голубе мій, соколе мій, скарбе найдорожчий, не тужи за мною!

— Ластівочко моя, перепеличко моя, їдь здоровенька, вертай борзенько!

Панотець також свою газдиню відкликає набік і в обі ручки цілує та й личко гладить і розціловується.

І знов обі пари цілуються та й обіймаються і шириньками очі утирають.

І обидва газди на фіру свої газдині висаджують, аж упрівають.

І тоненькими килимами їм ніжки накривають і парасольки над ними розпускають.

Командант пригадує ще своїй газдині, щоби на відпусті зеркало до спальні купила, а панотець наказує, аби його газдиня не забула купити оливи до пугарів у костелі.

Дід тріскає батогом і перехристившись тричі виїжджає в дорогу.

Спасувати (нім.) — жартувати.

Ширинька — хусточка, Ч.

Та лиш він подався за ворота, а пані десь-відкись біленькі хусточки повидобували та й вимахують ними напротив любости своєї на першій скруті дороги та й на другій та й на третій під Синім грунем аж їх ручки ізболіли.

А як Синій грунь проминули, то вони парасольками понакривалися і солодкі тіста їли та меди пили, запашний тютюн курили. Та й помалу-помалу обі їмості розяснилися, розлебеділися, розспівалися по-під кичерями, попід малявами.

А дідові навперед очей невістка стала:

— Таке воно гей тот марець тота челедь: Тут хмари на чолі збирає, тут уже посміхаєси, голубе небо 'д тобі нахиляє. Правда, невісточко, що ти мене слухаєси і шенуєси і доглядаєси, як рідна дитина, але най на твоє серце глипне сонечко, та й ти діда із тими сиротюками на піч покладаєси, а собі молодюка приймєси та й буде тобі дід заважати! Правда, що ти пустим не орудуєси, але тепер по тій смучій війні удовиці посходили з розуму та й віддаються за таких барабів, що не варт їм за наймитів бути. А най на невістку сяде муха та най вона збицкаєси, та й пішов Орфенюків талан межи псярство, бо він у тестаменті еї весь свій маєток записав.

Кичеря — гостра гора, Ч., безлісна гора.

Малява — стіжувата гора, Ч.

Бараба — нероба, чоловік нідоного.

Збицкатиси — згедзатися.

Щось гейби запекло діда у серце, щось привиджується дідові, але він не хоче цього вірити, аби командант на його невісточку закусив зуби. Але тота його газдиня таки до очей йому тото уповіла. Видко меж ними був якийсь колот через його невістку, видко щось там коїться, та не знати що: чи командант сам кинув око на невістку, чи гилить її комусь? Ледви він сам схоже під невістку підсипатися, коли дома свою газдиню має. — Але і панотець гляба ревнувати, бо панотець заходить собі із своєю газдинею, так як з жінкою вінчаною, і так щире її виражає та її голубить та над нею розщибається, як рідний чоловік над жінкою справедливою. Хотьби прем його наставники духовні заборонили йому шлюб брати, то він тоту заборону десь чує, бо він певне сам собі дав шлюб потайки так, що наставники не знають, — ну і має шлюбну жінку в хаті. Наставники гадають собі, що він парубочить та й на костел робить а він собі вінчану жінку тримає та й на свої діти робить. Але бо цей панотець ще молоденький, ще й селом до челяди прилипає, ще й любаски має! Та хоть би він прилип до невістки, то ізза попа нема стида та й дід непотрібно журиться за невістку. А як він змовився з командантом і хоче якогось барабу на талані розмістити — та його з невісткою звінчати, то це гірше може бути, бо невістка попа послухає та й

Колот — колотнеча.

команданта збойться. Та й тоді діду: про-
падьоска! Шибав дід гадками, а через до-
рогу наперед коней заяць: скакіць! Дід
перехрестився, а їмості розсміялися.

— Щось вам, діду, не поведеться — ка-
же командантова.

— Наї ворогам нашим не ведеси —
відмахується дід.

— Не поцілує вас ваша любаска — вга-
дує панотцева газдиня.

— А ви ще собі з любасками заходите
— питає діда здивувана комендантова.

Дід обминає відповідь, приповідуючи:

Аби пані панували, аби пані жили —

аби пані молоденькі паничів любили!

Їмості впевнювалися, що дід десь в до-
лішнім селі має ще свою любаску із молод-
ших літ і допитувалися, скільки разів у мі-
сяць її відвідує.

Дід знов обминає те питання і відрікає,
що все на світі є в Божих руках, — а коли
узрів при дорозі чистий жолібець, станув,
роззубелав і напоїв коні, щоби відвернути
увагу від себе.

Їмості видобули дві пляшки вина й ка-
зали дідові їх у воді застудити, а відтак ка-
зали їх розкоркувати і одну пляшку подали
дідові, а другу поклали межі себе та й ста-
ли по черзі пити і своїми чоловіками вихва-
люватись:

— Мій Вальорко — казала командан-
това — так мене любить, що все село ви-
стріляв би за мене одну.

— А мій Ясьо — казала панотцева

їмость — так за мною пропадає, що сам мене розбирає, сам суконку розпинає і сам роззуває. Та й не заснув би, доки я його на грудях не заколишу.

— Та й мій Вальорко інакше не засне, доки зі мною не напеститься, а не раз і в ночі мене будить. А такий для мене добрий, що навіть мої гадки відгадує. Дотогід то робив слідство у тім арешті на подвір'ю, де тепер у нас стайня. Приведуть не раз тих арештантів, чи націоналістів, чи комуністів та й у тім арешті коло них упрівають, аби від них дознатися правди. То такі звідти били у хатні вікна зойки та стогнання, що вікна дрижали, а мій малий Юзьо в колисці будився і плакав. Гей, чоловіче, думаю собі — таже я оглухну від тих криків, а дитина виплаче собі очі за пустих бандитів! А він мені нічого не каже, — лиш я дивлюся на другий день, а за хатою робітники мурують з плит глибоку пивницю. Питаюся його, нащо йому такої камінної та глибокої пивниці, — а він усміхається та й більше нічого не каже. Минає тиждень, а зойків не чути, гейби тоті бандити понімили. чи тим опришкам рот заціпило, а він заходиться від сміху і розповідає, що арешт переніс вже у пивницю і хочби там стріляв і з гармати — то ніхто цього не почує. Так мені мій Вальорко з лица читати уміє!

— Я також гріх мала би, коли б на свого Яся нарікала. От як я свого Владзя мала, то він мені аж з міста привіз доктора і мо-

шу та й крепдешіною всю мою постіль за-
слонив. Другі попівські жінки ходять у пер-
калях та цайгах, а у мене наломом шовків
та креп-сатинів та креп-марокенів та жор-
жетів та золотої лями. А мої капелюхи —
ти бачила, Рузю, — такі зелені та червоні,
що професоровій очі заривають! А мої сан-
дали перлами цятковані! А мій плащ велю-
ровий! А мої коралі, Рузю золотенька!

— То все правда, Манусенько соло-
денька, але таких дорогих перстенів як у
мене, то навіть у місті тоті радникові не ма-
ють. Як лише трапиться мому Вальоркові
якась ліпша нагода зараз мені перстенець
із зіркою приносить. Або мої бранзолети
мають у місті собі пару? Ти може чула,
приятелько, що злісна стільки разів хорує,
скільки разів мою тоалету бачить! То нема
що таїти, що мій Вальорко, як упеться, то
до неї ходить, бо я не терплю п'яниці, але
він її не любить і як від неї прийде, то нав-
колішки паде та й мене просить, аби я йому
простила, що він так погано забувся. А я
йому кажу, що не дивно мені було би, ко-
либ тота злісна була хоть красна, хоть мо-
лоденька, хоть гожа, але то така купа мєр-
ні, що олені від неї утікають, а як іде в ліс
із стрільбою, то ворон на нею кричє. Але

Мошя — баба, Ч.; повитуха.

Перкаль і цайг — дешеві тканини.

Крепдешина, креп-сатин, жоржета і т. д. —

Наломом — дуже багато, понад край.
дорогі тканини.

Мєршя — стерво, Ч.

де п'яний розуміє, що краса, а що погане? З тою злісною маю я то само, що ти глибоко з тою професоровою. Ти гадаєш, що твій Ясь пішов в школу релігії вчити, а він пішов з професоровою набуватись в її спальню!

— Не гніви Бога, Рузю!

— Через що, Маню?

— Бо прецінь і ти любиш відвагу злісного, так як я люблю спів учителя та й кривди нема з нас нікому. Я сама кажу своєму Ясеві, що докі він не покине жінки учителя, доти я не прожену від себе учителя, — а Ясь мені каже, що за ту правдомовність він мене ще більше любить, а вчительку тільки дурить.

— А мій ніби не дурить злісну?

— Може дурить, а може знає про злісного, та й клин клином вибиває!

— Що про злісного знає?

— Що ти його любиш!

— Вибач, Маню, я його?

— Може ні?

— Ні, ні — то він мене, він гине за мною!

— То він не любас тобі?

— Любас, але із любі до мене.

— А на цю забаву не він тебе запросив?

— Він, але і тебе просив.

— А мене задля кого, Рузю?

— Задля твого учителя, того чорногривого любаса твого. Може брешу, Маню?

Любас, любаска — любовник, коханка, Ч.

— Аби тебе за твої слова Бог здарував сином.

— Дай-Біг тобі також!

— А ніби чого ж ми туди їдемо?

— Ба і я так скажу!

І обі їмості допили вино та й обцілювалися та й штуркаючи діда в плечі, питалися, чи бірує ще танцювати?

Дід лиш ждав якоїнебудь зачіпки, бо коли випив пляшку вина й оббіг гадками свій талан та й упевнювався, що внуки підростуть та й одружаться ще за його життя і стануть добрими наслідниками його і сина, — забаг дуже говорити з кимнебудь і вже надслухував, що їмості говорять, щоби десь вхопитись у бесіду з ними.

— Іноді чоловік ще такий легкий, що й аркана пішов би!

— А тепер, ви, діду. тяжкий чи легкий?

— Аді видите, їмостечки, я діправди чуюси легкий, але однако треба би мені ще зо-три скрипці та й з десять флоер, аби я присів гайдука на підлозі.

— Ба, хто в селі найліпше танцює?

— Є, є в нас по молодюкові, що у тій смучій війні світами бродили та й навчили-си всекої данцювати, але таки нема понад злісного та й понад учителя!

Їмості розсміялися й дивувалися очима, що дід підслухав їх бесіду.

Аркан, гайдук — танки, оба о скорому темпі й томлячі.

— А моему чоловікові ніби щось хибує?

— Пан комендант — аби здоров був — то файний пан, нівроку!

— А мій старий — діду — вам не вдавсь?

— Най неволя христінінови не вдаєси, а панотець у нас на самім переді. Лиш село наше таке засмолене та неумиване, що не розуміє, що такий чоловік вартує. Шос це село наше тих панотців перепустило, але такого, ек цей — аби із своєю їмостою старости діждав — то таки не було. Таку красну та мудру бесіду має, що варт пійти у церков та й послухати. Каже та проказує тогід на саму Богородицю: дорогі та чесні парафіяне! Шо я знаю, того ви не знаєте, а що ви знаєте, того я не знаю, а чого я і ви не знаєте, то один Біг знає! Люди зумілиси і звертілиси, а панотець підносит у гору свою реверенду та й каже: адіт, мої парафіяне, я лишень в сорочці і — не до вашого гонору кажучи — в поркіницях, а нагавиць нема та й кабату нема! Це — каже — лишень я знав, а ви цього не знали. А скілько грошей кождий з вас у ремені або в хустці при собі має, то лишень ви знаєте, а я не знаю. А скільки грошей ви скинете у скарбону і узбираєте для мене, — того ані я, ані ви не знаєте, — то лиш один Пан-Біг знає! — Такої бесіди для прикладу нарід не затемив, і хто лиш мав деякий гріш при

Христінін — мужик, Ч.

Поркиниці — підштанці.

собі, кинув у скарбонку та й кажуть, що тогди люди накрили дві сотці. Чи годен хто таке придумати, хотьби мав дві голови?

Їмості розреготалися над дідовим оповіданням, але однак не дозволили дідові закурити люльку, щоби їх не дусив дим із маркотки.

Дід протинав за то їмостям, що коли б сам панотець на возі сидів, то пазволив би йому курити, а їмості перечили дідові і питали його, звідки він то знає, коли ще не возив панотця?

— А на храм до Широкополя хто возив нашого панотця, ек не я?

— Ви самого панотця везли, чи з професоровою?

— Була й жінка учителя, але курити не боронила.

— А панотець були сумні, чи веселі?

— Ей-га, ще й екі веселі! Дес переймали нашої співанки та вертаючи з храму, цілу дорогу співали, аж гори лунали.

— А ви тямите цю співанку, бадічку?

— Шос темлю, а шос не темлю, але екби я закурив, то пригадав би собі зараз.

Панотцева їмость просила діда, щоби кутив зараз і сама йому губку в люльці запалила.

Ледви дід люльки попахкав, а їмості вже до нього прискипалися, щоби перепоїв їм тоту співанку, якої панотець співав з храму вертаючи.

Дід став гукотіти:

Сіда — рїда — дана
не піду за Йвана —
але піду за Данила —
абих не робила!

— Цеї співав панотець, діду?
— Сохрань Боже, — але екби я від цеї
не зачав, то і тої не нагадав би, ану погодїт
крїшку, а зараз мете чути:

Я сапала кукурудзки, та й стяла фасольку —
полюбила панотчика, купив парасольку!

— Цеї, бадїчку?

— Ше ні, але зараз буде:

На тїм боці при потоці вбив половик каню,
тікав вчитель від попаді, загубив кресаню.

— Цеї, бадїчку, цеї?

— Цеї співав панотець на весїлю сестри
навчителя, а з храму їдучи нічма співав ше
дрїбнішої. Ану чуйте:

Через греблю вода йде,
умий ноги, попаде!
Ой я вмию в недїлю,
бо ся попа надїю!

— Ей, де ж би панотець співав такої
поганої?

— Їмостечкам це погана, а панотцеві
була файна, цілу дорогу співали, а жінка
вчителя реготаласи та й голосом панотця
підбечовувала?

— Тим кобилячим голосом?

— Знає його біс, чи кобилячим, чи
еки́м!

Підбечовувати — помагати тянути, Ч.

— Та вона уміє лиш рзати, а не спі-
вати!

— Тогди, видко, добре горло помасти-
ла та й підспівувала май-май!

— А злісну, бадіку, возили-сте також
— питає командантова.

— Ой тота не даст себе возити, тота
скрізь верхом їде гей улан.

— А вона краща від професорової?

— Не годен я, їмостечко, вам то упо-
вести, бо ні одної, ні другої краси я не мі-
рив, та й не примірював, але пан комендант
— аби здорові — то надопевне будут знати.

— Ей, бадіку, ви знаєте, а не хочет
сказати!

— Абих по тій правді діждав ще свої
внуки подружити. Бо де ж я годен дугу на
небі ізжирити, або цвіт у маю ізлічити, або
веремячко ь косовицю оком перезріти, а
хоть ріку запашної ночі зорям із шиї здій-
мити?

— Видите, бадю, які ви недобрі?

— Їмостечки молоденькі, такі-сте гей
зозулечки миленькі, гей весна красненькі,
гей медок солоденькі, а такі-сте невірнень-
кі, що й мені старому слова не повірите
й догану даєте!

— Їмості топилися як віск від дідових
слів та й від сонечка упрівали.

Поруч з гостинцем у яру бігла річка з ка-
меня на камінь і ловила сонце, що купалося
на її синім дні межі зеленою смеречиною.

Май-май — багато.

— Ей, то-ж-то кортить мене скупатися, Рузю!

— А біжутерія і шовкова сукня — шоб?

— Огва!

— Та чи ти здуріла, Маню?

— Длячого, Рузю?

— Бо хто ж забагає купатися, коли на баль їде? Прецінь від води тіло стягається і синіє, а під очима виступають круги і на личку показуються курячі лапки. Фе, Маню!

— А я однак пішла б зараз та й скупалася б!

— Видко, що ти з села, а не з міста!

— А ти не з села, Рузю?

— Але у моїм селі є дідич, а у твоїм самі хлопці, та й тому ти така дика.

— То правда, що я у дідичів не служила, так як ти, Рузю, але до того доктора, де я була, приходили різні пани, ще більші як дідич.

— П-с-т! — дикунко, най дід не чує!

Напроти на скруті гостинця вибігла згорда неначе прямо із ліса бричка й високі сиві коні в золоченій упряжі, а за бричкою підбігав візок людей повен.

— Ба, хто то їде, Рузю?

— Не пізнаєш? То Зельманові коні, — от і він сам сидить у бричці із своєю рудою бородою, а біля нього то присланий новий війт щось йому розповідає.

— А у візок ззаду кого він наметав стільки?

— Божка його знає!

— Вже нас пізнав Зельман, вже кла-

няється, вже спер коні, ану станьте й ви, діду!

З брички зсунувся як бочівка грубенький Зельман у білому порохівнику, зпід якого шкірився до сонця грубий золотий ланцюг. За ним зіскочив червонолиций вїйт у чорному кабаті, з течкою актів під пахою.

— Дзінь-добрий, пані комендантовій та й вам, пані ксендзова!

— А, то наш пан Зельман!

— Тепер можу паням лиш погратулювати!

— Є чого, пане Зельман?

— Баль буде першої кляси!

— А музика яка?

— Першої кляси!

— А дансери будуть?

— Ще паням треба казати?

— Но, прецінь!

— Ваші дансери вже там є.

— Ов, без нічого?

— Чому без нічого? Я везу паням довгі золоті ковтки з брилянтами. Прошу відобрати і зараз заложити, бо мені пан злісний і пан професор вимикали б бороду, коли б цих ковтків ще нині не побачили.

— А то що за пани у візку так тиснуться гей оселедці?

— То друга кляса — музиканти!

— А ви куда їх везете?

— Вони так їдуть трохи у село, хочуть

Порохівник — плащ од пороху.

свіжим повітрям віддихнути і може трохи заграють.

— Кому ж?

— То вже є друга кляса.

— Може злісній?

— Може бути.

— Може і професоровій?

— Чого пані питають, коли все знають?

— А у кого ж то буде тота забава другої кляси?

— Може у мене, може у лісничівці, а може навіть у господаря.

— У котрого ж?

Зельман справив рукою на діда Федора, який скористав з перестанку і обтирав шум з коней та й обганяв муху.

— А то звідки взялась ворона у клітці?

— Бо там є молода невістка, нівроку!

— Та й мій старий там буде?

— Не знаю, ласкава пані!

— А може і мій старий там буде?

— Не знаю, ласкава пані ксендзова!

— А хто ж казав музику привезти?

— Можуть пані бути спокійні, коли я тим всім кермую.

— Ну прецінь!

— То будуть заручини чорнобривого панича із тою богацькою невісткою.

— А що ще нового, пане Зельман?

— На один день ще більше треба?

— А ви ж мені не обіцяли шовкову

мантильку, як тільки мій Вальорко всадить до арешту премудрого Полонинчука молодого?

— Або я кажу, що не обіцяв?

— Ну, то коли буде?

— Як тільки буду у Львові, то викуплю своє слово, — ніби то послідний наш інтерес?

— А я коли уздрю свої доляри?

— Най лише ксьондз докінчить то, що ми знаємо, та й доляри самі зайдуть у кешеню.

Їмості злегонька накивували пальчиками на Зельмана і цікавилися, де він примістив нового вїйта.

— Як-то де?

— На мешкання!

— Як у мене шість покоїв порожніських із нудьги позивають, то я мав би серце пана комісаря в хлопську хату пускати?

— Честь вам, пане Зельман!

Вїйт усміхнувся і здіймаючи капелюх перед Зельманом і перед панями, признавав, що Зельманові дійсно належить ся честь у селі за його розум та за то, що знає всі хиби хлопів і їх злі вчинки, уміє підійти і вислідити злочинців і все йде на руку владі, яка без нього у цій дикій і чужій, гірській закутині була би безрадною як слабе око без окулярів.

Їмості допитувалися Зельмана, де буде сього-вечера танцювати його жінка, а Зель-

Мантилька (нім.) — накидка.

ман божився, що не знає, бо перед двома неділями вислав свою жінку до Марієнбаду, того самого дня, коли війт вислав свою жінку до Криниці на купелі боровинові.

— Ну, то ви заглянете до нас, пане Зельман?

— Ого, я вже своє відтанцював, ми цієї ночі разом з війтом маємо тяжку службу.

— Та ж ви стільки багато полонин маєте і ще вам хочеться при жандармерії служити?

— Полонини не мої — ласкаві пані — лиш божі, а їсти хочеться що дня — то хто постарає, як не моя голова?

— А ті глухі ліси на Кітелівці, то не ваші?

— Яка мені з них користь? Ліс треба сто років кохати, а де-ж я тільки буду жити?

— А тартак не ваш?

— Тартак їсть дерево та й мене їсть!

— А ваш шинк нічого не приносить?

— Той шинк бере мені життя. Хлопи перепачковують собі нічма румунку через ріку і не дивляться на мою коршму, а зеленюки мають горівки стільки, що можуть у ній купатися, а ти, Зельмане, плати, небоже, скарбові патент і податки, і лови мухи як який павук!

— Який же ви бідний, пане Зельман!

— Ласкаві пані насміваються, а я кля-

Румунка — горівка.

Зеленюк — пограничний сторож, Ч. Назва від зеленого однострою.

нусь здоровлям моєї жіики, що завтра маю платити вексель на тисячу долярів, а звідки їх взяти?

Війт потвердив той Зельманів клопіт, а їмості крізь сміх бідкалися над Зельмановою скрутою і потішали його, що його голова і зпід землі роздобуде ще не одну тисячку долярів.

— До милого побачення, пане Зельман, і ви, пане комісар!

— Честь паням ласкавим, падаю до ніжок, найнижчий слуга!

Дід Орфенюк тріснув батогом і коні побігли, а їмості проклинали Зельмана за того, що тільки багатства має, та й ще платнею конфідента не гордує і хотів би, щоби вони його ізза бідноти жалували.

Сонечко викупалося у ріці й сіло собі на Горганах на смеречині, та й заглядало їмостям у личко попід парасольки, та й скоботало їх на голих грудях, та й ручках голих.

Смеречина шуміла легоньким шумом і нашіптувала їмостям, що цієї ночі буде їх любовість обіймати і на ручках заколисувати і над личком лебедіти.

Верхи гір прижмурювали під сонцем свої великі очі і слідкували, куди їмості їдуть такі веселі, та й усміхнені, та й красно убрані.

Віз клекотів під їмостями як деревляний млин під лотоками.

Їмості кидають наперед себе з воза на дорогу довгі і крилаті тіні, які лучаться

із тінню кінською і дідовою і граються над ліщинами та бучиною як тоті птахи, що над дорогою мушку ловлять і перевертаються на соняшних променях.

Їмостині думки також перевертаються і граються, вилітаючи далеко навперед воза і гуляючи на золотих нитках радощів і надії. Їмості добули із своїх шовкових торбинок туалетне приладдя й стали примальовувати свої личка та й свої устонька та й свої брови та й поправляти своє розкурчавлене волосся, а соняшні промені стали до їх зеркалаців заглядати й їм покривлятися

— Манусенько дорогенька, то вже Краснолісся зараз, а наші личка такі обпорошені!

— Мабуть ліпше було не маститись тим французьким кремом, був би порошок так до нас не прилипав, Рузю!

Дід Орфенюк став допитуватись, де має попасати, а їмості відповіли, що коло дирекційної віллі у Краснолісся.

Та лиш їмості то сказали, а зпроміж соснових лісів із магури вихилилася на дорогу і заглядає горда, висока палата, вся закосичена квітками та біло-червоними хоругвами як тота дівка, що йде до шлюбу.

— Манусенько, онде вже дирекційна вілля!

— Ей, де ж би?

— Так, так, то вона сама — притакував

Магура — мала гора, Ч.

дід і радувався в душі, що зараз стане на попас.

— А ви вже там були, діду?

— В середині ще не був, їмостечкі файні, — христінинови нема там ні доступу ні потреби.

— Там в середині дуже гарно: є велика зала до танців, а навкруг неї спальні та будуари та їдальня та купальня такі, гей в казці.

— Шкода, що така палата пусто стоїть — зауважує дід Федор.

— Ще вам Біг дав, де ж вона пуста стоїть? Там прецінь відбуваються забави всіх злісних і зарядців, коли приїде панство із дирекції зі Львова на полювання, — там всі наші забави відбуваються, там пани з усіх гір аж від Чорногори з'їжджаються та й бавляться та й набуваються, аж душа радується, аж вся верховина здригається.

— А з того кому користь?

— Ви, діду, не розумієте, що є панська забава і тому так нерозумно говорите.

— Аби-сте прожили, їмостечки гонорові!

Їмості хотіли розповісти дідові, яка є користь із забави, але перед ними розгремілися стріли, а з кедринової алеї, що веде від палати на дорогу, появилася громада панів і сперла коні. Їмості сплеснула в долоні, а пани взяли їх на руки й ізсадили з воза на землю та й виталися з ними як браття із сестрами.

Злісний цілував командантову в обі руці

та й рамена та й кругленьку шийку, а так-само обцілював професор панотцеву їмось.

І радувалися, і цілувалися, і попід руки ловилися, та й до себе притискалися, до вілли ідучи.

Дідові приказали пани за собою їхати і на задньому подвір'ю за віллею стати та й тут ночувати, бо переднє подвір'я зайняли вже брички та вози злісних, та й зеленюків, та й навчителів, та й парубків — панотців.

Дід врадувався, що не буде дальше їхати і швидко дав коням їсти.

На мармурових сходах заграла музика на-привіт їмостям, а зеленюки стріляли знов двічі з крісів, щоби всі гори знали, яка у них честь їмостям падеться.

Панотцева їмось йойкнула, а навчитель засміявся із її переляку та й обіцював їй, що буде добре бавитися.

— А може мій старий почує та й приїде?

— Ні, Манусенько-серце, не приїде, бо він з комендантом бавиться цієї ночі у Орфенюка старого.

— А вони що там упантрили?

— Хочуть Орфенюкову невістку збалмутити та й із чорнобровим шандарем заручити.

— Здуріли?

— Ні, не здуріли, бо то Зельман тим

Улантрили — доглянути, добачити, завзятити не щось.

усім кермує та й обіцяв їм одну полонину, а вони тую полонину своїм паням — добродійкам на імянини подарувати мають.

Командантова зачула ту бесіду й хвалила Зельмана, що такий розумний і кожному уміє добра нагилити. І питалася, скільки тая полонина вартує, бо вона хоче собі восени нову кримку справити та й на м'ясиці у Варшаву поїхати. Учитель упевнював їмості, що тая половина стане їм на кримку і на золоту ляму і на Варшаву. Їмості сплеснули в долоні і просили учителя, щоби шукав їм купця на Онуфренкову полонину.

А злісний вхопив їмості за праву руку і питав, скільки хочуть за ту полонину, бо він вже купця має. Їмості заправили по тисяч доларів, а злісний приплеснув рукою і казав вчителєві перетяти руки. Їмості підтанцьовували з радости.

Сумерк намагався разом з лиликами через вікна влетіти до середини віллі, але зеленюки метнулися і в одну мить розсипали снопи світла через усі вікна та й паням личка закрасили, груди підоймили, ніжки відслонили, ніздря розтворили, очі запалили.

Музика розігралася.

Заля розхвилювалася і розтанцьовувалася. Радість розсміялася. Ліси розсипалися, верхи у верховині розхиталися, ріками

Нагилити — порадити, Ч., зіслати, спроводити, дати.

Кримка — футро з кримських баранів.

зорі розморіалися, долами роси розперли-
лися, норами звір розбудилася, хагами лю-
ди розстогналися...

Дід обійшов коні, повечеряв і через вікно з воза придивлявся танцям, а коли не міг розпізнати своїх їмостей серед кружляючих гологрудих пар, — закурив люльку і проганяв з очей дрімоту аж гет-гет поза північ. Коли коні полягали, приступили до воза три зеленюки і розпитували діда, чому не спить і скільки років мають його коні, а дід оправдувався, що через музику не може спати, а його коні ще молоденькі, лиш по одному зубкови поклали. Зеленюки хотіли почастувати діда горівкою, але дід їм подякував, а тоді вони вийняли дідові з уст люльку і подали папіроску, та ще й сами її дідові запалили і радили йому, щоби за віз і коні не боявся і спав собі як дома, бо тут злісних та зеленюків та жандарів кожний боїться і ніхто дідові нічого не нарушить, а їмості і так будуть гуляти до східсонця, а відтак ще будуть спати і най дід собі дурно не збавляє ночі. Роздякувався дід із зеленюками та й докурював папіроску. Та чує дід, що сон його ломить, до сіна його голову нахиляє і притискає, із рота папіроску витручує, очі йому заклеює, силу з рук і з ніг відбирає, соколом над ним літає. Дід підоймає голову і сміється із сокола, що над ним як над курятком кружляє, а сокіл застидався та й відлетів. Полетів далеко-далеко облаками та й за хвилику вертає і на круг воза коло діда сідає. Ди-

висься дід і своїм очам не вірить: то не со-
кіл, то його син Микола.

— Ей, дедю мій родний, а ви што
дієте?

— То таки, ти сам, чи лишень душа
твоя, синку?

— Я сам, дедику, хочу на вас поди-
витиси.

— А ти де лежиш, синку?

— Під Львовом, дедику!

— Та де тебе там шукати маю?

— Із самого Львова підете на полудне
та й минете один ліс, а відтак хрести за лі-
сом, а відтак другий ліс та й знов хрести,
а відтак третій ліс та й хрести самі березо-
ві, а на самій середині лиш мій хрест яло-
вий. Та й там я лежу вже на восьмий рік!

— А газдиню свою не хочеш видіти,
синку?

— Ой ні, дедику, не хочу.

— Ба через шо, синку?

— Сеї ночі вона мене ізрадила.

— Та з кім тебе, сука ізрадила?

— Із шандарем чорнобривим.

— А ти, синку там чуєш, ек я за тобов
тужу та баную?

— Чую, дедику, але тільки нічма як
роса паде.

— А ек-же ти синку віднайшов мене
тут коло цього псярства?

— Зорі мене до вас справили.

— А за діти не питаєш?

— Я тепер їх видів.

— Файні хлопці?

— Буде їх вітчим збиткувати.

— Я не дам, не бійси!

— Дедику мій добрий!

— Синку мій загніваний!

— Підіт дедику у місто до нотарарі і ска-
суйте тот тестамент та здійміть ґрунт із не-
вістки та й перепишіть землю на хлопців.

— Так кажеш, синку?

— Так кажу, дедику, бо ваша свічка
догарає!

— А не буде гріху за невістку?

— Ні, бо вона не неня своїм дітям.

— Мику'!

— ?

— А де ти Мику'!

Дід протирав очі і допитувався, де по-
дівся його Микола, але син не відзивався.
Кріз сосни свитало напротив діда небо, а на
ліщині рипів деркач і будив діда із усієї
сили. Дід розглядається, а він лежить на
сіні на помостині, а воза та й коней нема!
Встає та й перешукує подвіря, а коней та й
воза нема! Йде в залю мельдувати їмостям,
а розтанцьована заля у сміх.

— А ви чого заснули, діду — дорікає
злісний.

— А ви не знали, що за рікою волоски
злодії гуляють — протинає учитель.

Вибігають розпалені їмості й сварять
діда та й посилають зеленюків над ріку ді-
лової шкоди шукати.

Зеленюки вертають голіруч і розпо-
дають, що слід веде над саму ріку до броду

та й божуться, що віз і коні вже на Волощині, вже назвіки пропали.

Дід сплюнув і згійкав, а відтак поспотрив рукою в ремени і врадувався, що злодії не забрали йому грошей з ременя.

— Танцюйте собі, їмостечкі здоровенькі, а я мандрую долів у місто.

— Та чому не до дому?

— Бо так.

— Та чому прецінь?

— Бо маю ґрунт переписати на внуків.

— А то через що, діду?

— Пропали коні з возом, пропала невістка, то най хоть божя земля не пропадає.

— А невістка що винна, що вас обікрали?

— Бо чужую віру на приймака взяти хоче.

— А вам то що шкодить?

— Мені то вадит, бо увес талан напусте піде.

Дід офукнувся, перекинув бисаги на плечі і гійкаючи, справився долів у місто.

Їмості подивилися на себе і дивувалися, звідки дід Зельманові тайни знає.

А відтак сердилися і голі ручки собі ломіли та нарікали, що пропаде їх полонинка, скоро дід на внуків землю перепише. Та й Зельмана за неосторожність кляли, та й дідові наглої смерти желали, та й із злості аж псплакували. Шпотаючись вийшов до них злісний і за голову взявся.

Чужа віра — чужинець, тут: поляк.

— Яке ж то нещастя вас зустрінуло, любки дорогенькі?

— Старий Орфенюк пішов у місто грунтя свої на внуків переписувати, бодай голову вломив по дорозі!

— Та й ізза того, ви дітоньки, плачете?

— Бо наша полонина пропала!

— Ні, не пропала!

Їмості ахнули із радости, а злісний закликав побіг дрімаючого на крісі зеленюка і щось пошепотав із ним, та й зеленюк вхопив кріс у руки і скочив долів гей вовк за вівцею.

Злісний голубив їмості і просив, аби за полонину не журилися ані трішки, бо дід вже не зайде у місто і ґрунтів не переписиє, а його старого не треба жалувати, бо вже досить на світі нажився.

Їмості догадувалися, куди побіг зеленюк і казали, що боються тільки, щоби дід довго не мучився.

Злісний сміявся із них і безпечив їх, що той зеленюк над водою так вивчився стріляти, що птаху-рибалку бе у леті одним стрілом.

Їмості вихвалювали того зеленюка й успокоювалися та обіймали злісного і дякували йому, що висувив їм на личку сльози.

В лісі луснув стріл і розшумівся понад Красноліссям та й шумом ударив у вікна віллі.

Біленька зіззда на небі закутилася,

та й поточилася, та й упала на дорогу і в порохах згасла.

Птаха з груня на грунь перелетіла, а ворони на дзвіницю сіли і закрякали.

Заяці і сарнюки поховалися у темних ярах, а медведі у своїх леговищах тільки очі розжмурили і позивали.

Пяна заля упрівала і реготалася, а учитель вийшов до їмостей і вимахуючи руками, заспівав в їх честь п'яним голосом:

Верховино, світку ти наш,
Гей як у тебе тут мило!
Як ігри вод пливе тут час
Свобідно — шумно — весело!

Їмості гладили учителя по голові і вторували:

Свобідно — шумно — весело!
А верхи гір переспівували:
Свобідно — шумно — весело!

Писанки

Роман Мокан з верхів, голова читальні у Рогізні, виходив у живний четвер зі судової залі розправ дуже приголомшений і розболений.

Найдужче топили його шандарі, а за шандарями злісний, а за злісним війт, а за війтом таки його свідки.

— То ці вороги тановлят мене у бульбону, а мого адвоката занімило.

Свідки обступили і потішають його, що рік не вік, перейде йому в криміналі скоріше ніж на війні, а жінкою та дітьми не має журитися, бо люди будуть їм помагати.

Ця розрада тільки ще більше лютила Мокана.

— Аби-сте по тій правді здорові були, по якій говорите — думав він собі. — Ой, люди допоможуть, ек ці свідки помогли. Питає суд: Ци чув ти, бадіку, ек Мокан го-

Живний четвер — страсний четвер.

Тановити --- стихати.

Бульбона — тюрма.

ворив на вашім вічу проти панів та й проти паничів? А такий баран каже оден за другим: не чув. Питає адвокат: а може ти, бадіку, чув все, що Мокан говорив і може чув-ес, що він не говорив нічого лихого на панів і паничів? А свідок знов свеї: не чув! А я цих глухманів три дні з гір до міста звозив, і три дні годую тут, гей волів. А він мені тепер каже, що люди моїй газдині та й моїм дітям допоможут. Не питают мого криміналу, але заговорюют мене, абих їх вів до Муська на горівку та на буженицю. Кров пили би собі ізза нігтів оці облесники ненаїсні.

Високий гей бузьок свідок з бесагами на плечах спльовує зпід чорних вусів і шепче йому до вуха:

— Романку, братчіку, ми в жмені тепер, їх право, а наш кримінал.

Сухотварий, маленький свідок засвітив зпід великої баранячої шапки зеленими очима і, накривши долонею уста від сторони патрулюючих жовнірів, кляв зичливо:

— Най їм твій кримінарь віпадне на їх талані!..

Лицятий і кушкатий свідок щтовхає Романа з боку і безпечить:

— Спаде і на них смучя година.

Кругленький як булочка свідок поправляє собі шовкову шириньку на кругленький шиї, а другою рукою обіймає Романів стан і дивується:

Бужениця — вуджене м'ясо.

Кушкатий — носатий, округлий.

— А я, хло', заложивси з Митром Поненюковим, що ти виштрикнеш та й шо з того, програв заліжку!

А тоті свідки, що йшли подалеки, вгадували, що Мокана зженуть вороги зі світа у криміналі, аби більше не вступався за селом. Зпоміж цих свідків оброслий, чорнолиций Оласій наближується також до Мокана і хвалить його:

— Панцкий маєш розум, шо-с уприсивси на місяць весну звеснувати, а відтак вже панцка воля!

Ще дальше позаду йшли свідки боязливі, які зострахи перед злісним свідчили на два боки і потакували так прокураторові, як також оборонцеві, а приперті до чола, толкувалися, що стояли оподалік і добре не чули, що Мокан говорив, але божилися, що він не мовчав. Вони й тепер глипають то навперед себе на Мокана, то обзираються за жандармами, наче хотіли б впевнитись, хто їх заведе до шинку на полуденок.

А Мокан кається гірко думками:

— Коби я тоту катушю ше пересидів, то абих-х видів, шо хлопа ріжуть як вепря, то не обізвуси, бігме ні, ше буду кричати: келюхи з него сотайте, посічіт 'то на дрібні кусні, бо правду каже злісний, шо хлоп до-

Виштрикнути — вискочити.

Заліжка — умовлений заклад.

Катуша — катівня.

Келюхи — внутренності кишки.

Сотати — тягнути.

брий лиш печений і солений... Таким цапам траба України? Смоли їм у горло, ше й обухом у голову. Ти сироти за нього жінку та діти, а він з тебе кров хоче пити. То на-рід? То гадде сорокате!

Ті Романові кудлаті думки поплескав разом з головою його сивенький довгоногий адвокат, що подогонив його, протиснувся проміж свідків і вмовляв у нього, що має велике щастя, що дістав тільки рік криміналу, бо за таку провину параграф пише найменше п'ять літ тюрми.

Коли Роман на це нічого не відповідав, адвокат був певний, що він вірить тому своєму щастю і, кладучи йому руку під паху, допоминався:

— Треба буде мені ще соточку доплатити, бо самі видите, що я собі коло вас три дні збавив, а кара маленька!

Свідки посміхнулися з маленької кари, а адвокат відповів усмішкою і подався у бік.

Виглядав як підпилений ясінь.

Його подовгаста твар викривилася під надстриженим вусом, а сині очі потапали в долину, гейби не хотіли дивитися на тоті сірі мур, на тоту озброєну варту, на тих облесних і ненаситних свідків.

Вийшов з брами і оглянувся, як пострілена птаха оглядається в сторону свого вбивця.

Такий великий, камінний цей мур, що очі його не завтякають обізріти. Сам ка-

Завтякати — мати змогу, засягнути.

мінь і глина, самі роззявлені гаврі, саме руде залізо. Сонце тут не нашпарить, не дотиснеться, хіба зеленим мохом крадьки підкрадеться. Студінь відти норами позиває.

Щось Мокан забагато у цей мур дивиться, щось він очима шукає. Щось він собі думає, щось нагадує.

Свідки глипнули у того місце, куди він вдивлюється, а там на мурі тремтять маленькі оченята, як два метелики синьо-крилі.

А личко як біла платинка на мирі від вітру хитається, а дрібні пальці кошелик тримають і червоніють.

Тоді жалісні оченята глянули на Мокана і на бадіків-свідків і чогось зраділи.

— Ти чия небого?

— Івана Паладюкового.

— Того, що в ліщинах сидів над Прутьцем?

— Того самого.

— Того, що его вояки убили?

— Того самого.

— Шо его звали радикалом та й ему хату спалили?

— Того самого.

— А ти шо тут у такім місті робиш?

— Я тут у панів служу та й прийшла неню відознати.

— То неня тут у припоні?

— Вже рік у катуші, вуечки файні та пишні.

Нашпарити — протиснутися крізь шпару.

— Та за що, хло', єї катують?

— За це саме, за що дедю убили.

— Варє?

— Кажуть, що адіт, за тоту Україну.

— Отто їх у горлі давить.

На Мокановій тварі запалився черлений вогник.

— Ба, що ти, душко, принесла свої нени?

— Аді: писаночки красні.

Дівчина відкрила кошелік, а з середини як зірочки усміхнулися до бадіків писаночки писані, такі гей живі очі...

— Йй-га, то ти, казати, таки увес великдень нени справила?

— Буде й нени, буде й багнетникам простибі за тото, що передадуть нени.

— Та й така мала удаєш писати?

— Я і вам по кошилекови повиписую, вуєчки добрі та пишні, лиш аби-сте хоть сегодни увечір, хоть завтра, запалили у ліщинах над Прутцем вогонь за дедеву душу.

Бадіки прирікали, що з радної душі запалять вогонь за її дедю зараз, як лиш до дому прийдуть, аби всі гори знали, що Паладнюкова пам'ять сяє.

Дівчина цілувала бадікам руки і божилися, що їх нагилив її Біг. А ще не доступила до Мокана, як він уже гладив її біляву головку і весь палав із радости:

— Рості велика — повторили бадіки-свідки і забували за полуденок.

Багнетник — жовнір.

Нагилити — наднести, зіслати.

— Аби-сте тривали, вуечки срібні.

Так начеб дивився Мокан, як його темні гадки сідали воронам на крила й утікали від нього та й пропадали десь межі мурами та коминами, а на їх місці мерехтіли усміхнені писаночки із кошеліка доньки Паладюкової й на кримінальному мурі зорами та коминами, а на їх місці мерехтіли рянними пальчиками виписували Паладюкову Україну...

— Адіт, таке воно мале та невидне, а стариню завстидάла!

— Аби тебе, писарочко, ручки не зболіли!...

Л а с к а

На темнім судовім коридорі збився, як вівці, гурток мужиків, обтерханих весагами й нараджувався, що їм діяти.

Одні піддавали гадку, чи не пійти їм поскаржитися до судового старости, а другі зараз відганяли цю гадку, бо знали, що староста має люту кров і як узрить у дверях своєї канцелярії мужика, то у тім моменті гукає на возьних, а тоді возьні кидаються на чоловіка як вовки й виводять його надвір, але при тім виводі сягають під киптар і під байбарак та й рахують зебро, аби більше не вертався, та й аби усьому хрещеному мирові відраджував такої докучливости.

Були газди, що радили пійти до ключника до хати й там розложитися табором та й нікого не просити, ані перед ніким не жалітися, але й ця рада швидко гинла, бо практиковані бадіки махали на неї руками

Обтерханий — навантажиний.

Байбарак — коротка сукняна одежа з рукавами.

й доказували на-допевне, що така робота нічого не варта й ніде не пишеться.

Ще одні радили пійти ще раз до директора Ржондзіцького й просити його ще раз, аби мав над людьми обачіння, аби не збавляв їх весни божої та й великодня.

Але й цю пораду заплювали мужики слиною.

Низенький і як скрипка сухенький бадіка з тварю як камінна, жовтава плитка, тручає шапку назад і бючися кулаком по чолі, заявляє, що мужик є завше дурний і тому мусить радитися мудрішого й тому повинні вони всі пійти до адвоката та й покласти, що заправить, і запитати його, що мають робити.

Та як він сказав і ударив палицею по долівці — то всі бадіки йому притакнули і справилися за ним до канцелярії адвоката.

На дворі грає марець.

Звівається вітрець і то заслонює, то відслонює сонечко. Бадіки чаляють своїми корзачами по грузькій улиці й радіють, що із зими робиться каша, а в їх надією помальовані очі зазирають руді та лисі, гей обголені хребти гір і пригадують їм, що десь за третіми горами йде в цей край весна, яка потребує їх сили й роботи.

Гірськими засколобинами біліють ще сніги, але вже запорошені, вже не такі студені, вже від погляду сонця гинуть, вже не будуть морозити дітей у колисці, маржину

Засколобина — заглублення на узбіччю гори.

в колешні, рубачів бутинами, газдів у до-
розі, птаху на смереці, кленів у воді.

Тоті розварені сніги леда день спли-
вуть у бистрець і втечуть у море, а на їх
місці зазеленіють левади й луки, та й при-
кличуть зозулю, аби бадіків щастям ду-
рила.

Але ще не знати, де тота зозуля баді-
ків застане, звідки вона їх буде закликати,
аби йшли весну веснувати.

Цим бадіки найдужче зажурені.

Адвокат добре обдивився, розпитав ба-
діків, якої ради шукають, розперся у кріслі
і сховав свою платню до шухляди.

— Ви, каже, газди такі дурні, як оті
вівці ваші, що ви їх доїте і вовну з них
собі обстригаєте, а вони голі й голодні бі-
гаються за вами услід і ще блеють за вами.

— Ми люди робітні, пане, ми весни
шкодуємо.

— То вам весна принесе, коли у вас зе-
млі обмалъ?

— Станемо дес у дворі на роботу, але
весни не змарнуємо.

— Двори мають своїх, вами не тре-
бують.

— То будемо у долівських газдів спіл-
ки брати.

— То такі самі голаки, як ви.

Бутин — ліс призначений на зруб.

Клен, клень — рід риби.

Бистрець — потік.

— То підемо на трачки робити.

— А як і там не приймуть?

— Буде, як Біг дасть, але не в неволі.

— А ваші бесаги від чого так попухнули?

— То ми вовни набрали, бо хочемо там прьисти, аби нам не навтемлювалися.

— Ей, хлопи, хлопи...

Низенький бадіка звертає адвокатові увагу, аби залишив цю бесіду:

— Ми не тому до вас прийшли, аби ви нам покривлювалися, лиш аби-сте нас вислухали, та й допомогли у нашій біді. Ви наш, а ми ваші. Ми прийшли до вас, аби від вас дізнатися, чито є директорова повинність, чи його ласка, аби він нас сьогодні приймив.

Адвокат поклав жовте олівце на чоло і подумавши відрік:

— То його ласка, бо таких, як ви, є багато.

Низенький бадіка кладе перед адвоката друге питання:

— А ек тото ласка, то по кілько то наїмає коштувати?

Адвокат знов підпер чоло рукою і нахмурений надумався, а опісля вирішив:

— Дасте йому кожний по п'ятці.

Бадіки ойкнули.

Низенький бадіка кладе перед адвоката третє питання:

— Але ви самі з ним поговорите?

— Та що маю з вами робити?

І бадіки обтулювали адвоката медови-

Трачка — тартак.

ми словами, щоби лишень ішов з ними, щоби квапився.

— Та чого вам туди квапитися?

— Аби нам нинішний день рахувавси.

— А гроші маєте?

— Шос маємо, а шос по дорозі у Майорка собі уфатимо.

Адвокат неначе картаючи себе за те, що на хвильку забувся й сам собі відмовляв та знеохочував клієнтів. змінив швидко свій погляд і плоскаючи по плечу низенького бадіку, безпечив, що він з директором Ржондзіцким добре собі заходить і хоч справа бадіків є тяжка, він її поведе так, аби було добре.

Бадіки ловили його за слово й підганяли:

— Веди, веди нас, любий панчіку, так, аби було добре, аби-х ті згадували, аби-сми других г'аздів до тебе справлели.

І пішли.

Пан директор Ржондзіцкий колишеться, як бочівка коридором, а коли заздрів адвоката з бадіками, швидко зайшов до своєї канцелярії й луснув за собою дверми так, аж весь суд здригнувся.

Бадіки вгадували, що директор тому такий лютий, що тепер адвокатові не зможе вже відмовитись і не посміє гаркати на нього так, як гаркнув був на них, коли за себе його покірно просили.

Лоскіт пішов темним коридором і за-

глушив поздоровлення, яке адвокат вислав за директором.

Бадіки лишилися під дверми, а їх правний заступець, усміхаючись, увійшов у директорську канцелярію.

Чути бесіду, чути сміх, а відтак хвилька тиші.

— Справа є дуже тяжка, бо є переповнення, бо таких, як ви, є багато, а всім не можна догодити, бо місця нема. Але я бачу, що директор радби мені пійти на руку і зробити тоту ласку, аби ви дурно домів не вертали — але цієї ночі такса пішла вгору, бо хлопів налізло як трави та листу.

Бадіки споважніли.

— Ба, чу дуже підскочила?

— Вже удвоє.

— Преч-би-си казало!

— І то ще не похочує!

— Варє?

— Клянуся на свої діти!

— Лишіт, ми вам віримо!

— Бо то, знаєте, кожний хоче жити..

— Знаємо, пане, ще й ек знаємо!

— Та й знаєте, панове газди, що тото властиво не вільно...

— А ви до чого пан?

— Я до параграфів.

— Ей, говоріт свеї, шо нам не вілно, то вам таки вілно.

— Ні, і мені того не вільно, бо я ваш чоловік. Але ви зложіть між собою по десяточці оцему низенькому газді до рук, а я зараз навчу, як він має ці гроші давати.

Бадіки обернулися на-бік і стали шпор-тати пальцями у своїх ременях, а їх заступ-ник узяв низенького бадіку попід паху на-бік і пошепки учив його, що треба робити.

А як адвокат, огляючися назад себе, скінчив свою науки і прощався з бадіками, то у жмені низенького бадіки узбиралося дванадцять десяточок і всім бадікам засві-тилися очі, коли за низеньким своїм това-ришем входили у директорську канцеля-рію, а директор, похилений над столиком, щось собі писав і не вигоняв їх з порога.

Низенький бадіка підійшов до дирек-тора і, кладучи зібрані гроші на стіл, по-вістував, що вони ті гроші найшли у суді на підлозі і їх підоймили та й віддають там, де вони належуть.

Директор не звертає на це уваги й пи-ше далше, а бадіки почали покашлювати й підганяти очима свого низенького това-риша, щоби все сказав.

Низенький бадіка укладається як до Отченашу і починає від самого початку:

— Будьте нам забашні, директорю наш панцький, презусе наш дорогенький!

— Спадайте на рани, не збавляйте нас божої весни й прийміт нас до того смучого криміналу, най ми цими слотами та фуфе-лами свою кару відбудемо, заки земля бо-жа осушити та й нагрієси.

Директор наче прокинувся з просоння.

Презус (тут поль.) — президент, предсідник.
Фуфели — метелиця.

— Ах, то ви?
— Ми самі, панчіку пишний та й файний!

— Ви до арешту, так?
— Ой так, комісарію наш годний!
— Ви ще за того віче, правда?
— За віче, за віче, любчіку наш любий!
— По кілько ви тоді зафасували?
— По місяцєви, добрітко наша добра!
— Та й вам доконче тепер?
— Єкби ваша ласка, панчіку гречний!
— Кортить вас дома паску їсти?
— Світе панцке слово!
— Але я казав вам, що там глітно, нема де шпильки опустити.

— Межи людьми і ми примістимося, ек ваша ласка.

Директор впорядкував свої акти, понакривав їх дощечками, притиснув камінцями і, відхиливши двері, щось крикнув, а до канцелярії вбіг ключник, ключами подзвенькуючи.

— Спиши мені їх і бери тобі цю свіжу марфу!

Бадіки відходячи в тюрму, топилися під директорською ласкою, як той мартовий сніг на горах:

— Аби-сте, панчіку, прожили!
— Аби-сте тривали!
— Аби-сте нарік діждали!
— Аби вас, панчіку, Госпідь милосерний укрит своєв небеснов ласков!...

Світе — святе.

Марфа — крам, добро.

На Купала — на Івана

I.

Хоть Купало, хоть Лопушник, але це є справедливий Іван.

Відьми в ночі на раду скликає, мушками світить перед русалками, рікою вінки долів пускає, лісами любовіть підкидає.

Та й полонинами 'д газдам присідається.

Нашіптує Іванові Шепитарюкові у стаї при ватрі на полонинці на волоськім боці.

— Зійди-ко, тезку, на ляцкий бік у село ід свій газдини, бо тот ревізор білявенький не годен через ню ні спати, ні їсти!

Шепитарюк не похочує маржину на маржита лишати:

— Єк вона газдиня, то ревізорови хати не відтворит, а ек вона ніхтолиця, то єї я не всокочу.

Але святий швидко перебиває:

— Не сокоти, брате, жінки та й збудеш-

Ніхтолиця — лиха жінка.

Всокотити — встерегти.

си її молодой. — Пташка паруєси з пташ-
ков, мушка з мушков, рибка з рибков, са-
мець у лісі із самичков, а ти шлюбну жінку
лишив саму на подушках під джергами та
й лінуєши її у таке велике свято відозна-
ти? Спамятайси, тезку, і сідлай коня та пе-
ребіжи нічма Черемош, ек ревізори муть
спати, та й розвеселиш молоду жінку і ме-
ні завтра покладеш свічку на вівтарі.

— Молодиця Мочернакового роду,
чей не подивитси на ленку, чей не осоро-
мит роду У неї робота жде на роботу, не-
ма коли пустим потребувати. Та й коби хоть
образ, а то кривоустий!

„Але той ревізор не з-добра наймив
собі на найближчим ґруни хату, не з-добра
вечерами на гармонії грає.

„Грай собі, зайдею, фартушанкам своїм,
а моя газдиня твої гри не чує. А ти що про-
тив неї?

„Та-же у неї цвіт у личку горит, а ти
ек надута кишка.

„На твою кушкату, закривлену тварь
не кине голубим оком моя Марічка, не по-
кладе своєї весни під твоїми грузькими об-
цасами.

„То годна та дужа та красна у мене
газдиня, то душа моя

„Ше тепер мені жьиль, що не зганьбив
я мельничку за мою газдиню:

Відознати — відвідати.

Зайдей — зайда, зайшлий.

Фартушанка — міщанка (іронічно).

„Насипаю я у кіш на-раз мливо, а вона підсміхаєси.

— Не разуйте, Йванку, лиш питлюйте, брачіку, бо ваші гості разового хлібця в рот не возмут....

— Екі гості? — питаю, а вона вже відрікає:

— Ніби ви не знаєте, таже тот присадковатий ревізор кривоустий, тот Збишко Пришковский, шо за вашою газдинею пропадає.

— Тот теребилюлька від граничарів?

— Той-той зеленюк із Попадюкового груня.

— А ек же він пропадає?

— Каже, шо навіть аби угинув, то відбере вам вашу газдиню.

— Та ж то не квітку урвати!

— А такий бараба того питає?

— А я де?

— Ви, Йванку, граєте полонинами та зимарьками на волоскім боці, а зеленюк попід вікна: добрийдень душко!

— А ви тото чули?

— Ей-га, чи лишень тото? Ти — каже він, — молодичко, зриваєш мені очі, ріжеш мое серце. У чім, — каже — красна квітко, та личко своє іскупала, шо воно мене з розуму ізводить? Увес широкий та довгий край, — каже — я Perezнав, переслідував, а такої не надибав. Ой возьму я тебе, — каже — файна квітко, та й у свій рідний край пе-

Теребилюлька — непотріб.

Граничар — граничний сторож.

— У личко червоніла і сміялася, ресажу, шоби ти там межи Прушковскими цвила їм і мені на славу!...

— А моя шо йому відповіла?

„Дес та смучя мельничка серед села сидит та й усе чує, та й знає”

Іванів вівчар Дмитро приніс овечий подій у стаю і божився, що зараз дістане від свого ґазди тютюну повну люльку, бо має йому щось важне сказати.

Шепитарюк став його про тату важніть допитуватись, але вівчар не пускав з себе пари, доки не учув у жмені маркотку. Тоді розповів він ґазді, що у явірнику здибав його тот низький, кривоустий зеленук-ревізор і казав ґазді переказати, що його ґаздиня робить завтра за його дедю обід і хоче, аби її ґазда цієї ночі збіг у село до хати. Та й казав, аби ґазда переходив хітарь Копилашевим плаєм, а він сам там буде на варті і ґазду миром перепустить через Черемош.

Шепетарюк ніби сварив вівчаря за то, що його здурив і за-дурно вигулив жменю тютюну, але в середині був вдоволений, бо під вагою тої новини рішився поїхати конем до своєї ґаздині і відсвяткувати свого та й дядевого патрона обідом і помилками за дєдеву душу, аби дедя і сього року знав на тім світі, що доброго сина та

Маркотка — махорка, рід тютюну.

Хітарь, хитарь — границя.

Вигулити. — видобути.

добру невістку лишив у своїм дворі, на талані своїм.

Однако шос мене отік спирає, але я таки збіжу долів, а ти, Митрику, пантруй ватри і трембіти!

І Шепитерюк осідлав коня, напертав скоромою у бесагах і пропав у Копиладшевім плаю...

II.

Ніч срібна, найсрібніша.

Місяць везе у срібній чайці голого Купала-Івана над Горґанами, а зорі прижмурились із стиду й у ліси порозбігалися боками.

Небо гей на морі піна.

А з тої піни срібна роса паде на ліси, на гори.

А з того неба Купало любість по землі сіє...

А де тота любість упаде, там білий вогонь з землі виростає.

А затим білим вогнем темна хмарка тінь розстелює.

Бо любість одно крило біле, а друге темне має.

А як той вогонь забрив у Черемош, тоді чорна тінь із берега йому межі-очі з дубельтівки плюнула.

Скором — молоко.

Горґани — 1. подовгуваті хребти гір, Ч. 2. звали каменюк, що лежать на верхах гір.

Луснув стріл у зорі, погас вогонь у броді, розбігся смертельний гомін лісами . . .

Купало на небі обізрівся і золотим пером записав котрусь душу усвої книги . . .

Як оком кліпнути, нетлінні нявки урвали танець над рікою, а чугайстир шпурнув арідникові плитою у його чорні ребра.

Черемош ударив скоками у скали, а скали застогнали...

Ліси похитали головами і згійкали на тоту чорну тінь, що з берега стрілом найсрібнішу ніч прострілила...

III.

Хоть Купало, хоть Лопушник, але це є справедливий Іван.

Бере та й сонцем зарінки сушить. Лісами холоди віником вимітає, у деревині соки переварює, запахами в перекотах дише.

Муху роями на сонце випускає, маржину у зелену ліщину загонить, бджілку на солодкі меди веде.

Птахам яечка у гніздах вигріває, дівчатам ягоди у кошелі мече, дітвору грибами в росу гулить, зілля силу дає, папоротин квіт збирає.

Мисливцям звір множить, орлам зай-

Нявка — мавка, лісова русалка.

Чугайстир — лісовий дух.

Арідник — чорт.

чиків на конюшинці показує, рибарикам рибку підкидає.

Полонинами молока в бербениці наливає, скором пряче ід — Петрі.

Скали розпікає, гаддя на камінню гріє.

Барабульку та й кукурудзку з землі за чівку на сонце витягає.

Вітри в печерах запирає, аби світ був тихий та запашний та ясний.

Бере та й дівчатам личко красить, молодицям в очі принаду насипає, аби були гожі, як Шепитарюкова газдиня — тота, що зеленого ревізора з розуму ізводить.

Тота, що очима потинає. . . .

В церкві жінки Іванів вівтарь зіллями убирають гей до шлюбу:

— Гей, Іванчіку божий, Іванчіку чорнобривий, роздай діти межі молодиці, аби-с мав шо ерстити, аби-с мав де у кумах бувати!

Лиш Шепитарючки тут не видко. Віді вона святим не требує, бо пишна та красна над усю челядь.

Але перед Івановим вівтарем горить Шепитарюччина свічка, а вона сама ходить ід газдам і газдиням і шепотом запрошує їх чемними словами на обід за душу чоловічого деді. Навіть панотець прошений. Будуть газди і газдині харчувати, будуть за панотцем молитви відмовляти. Буде покійникові душі радуватися.

А святий Іван межі челяддю та межі свічками упріває.

А панотець, що приязно службу править — що красно говорить:

— Дивіться, — каже — люди: сонечко пражить землю та й випражує з неї ягідку і рожу, а з тебе, хлопе, не годно випражити навіть вужевки. Але не тоту вужевку, що ліси і дараби вяже, але тоту вужевку, що усіх хлопів у один нарід вяже!

— Най-же цес нарід каїться, най свою Україну шанує!

— Най хлоп — хлопа тримається, най свою віру держить.

— Най молиться за всіх Іванів, що за цю землю зі світа пішли!

Нарід їсть панотцеві слова і росте високо.

Та лишень закінчив панотець божє слово, а церква заметушилася.

Став мир до дверей пхатися, стали люди виходити, бо пішла погана чутка, що до трупарні коло церкви привезли шандарі мерця пороти.

Нарід глотиться, а шандарі кольбами у груди.

— Ба кого ви, паничіки, в трупарни поклали?

Шандарі здвигають плечима.

Але челядь прилипла до стін і через шпари розпізнала:

— Та же то тварь Шепитарюкова!

— Ба варе котрого?

— Івана Іванового.

Ліса — пліт.

— Цего, що напротив Паладюкового
груня.

— Того самого!

А Шепитарючка як тото почула, та як
не заверещить, аж трупарня здриглася:

— То його убив ревізор кривоустий!

— Брешеш, жінко, — боронили шан-
дарі.

— Бігме, кривоустий, газду мені стра-
тив?

Та й скочила понад кольби до трупар-
ні, як громом підкинена.

Трупарня із жалю тріскає. А нарід ло-
мить собі голову і руки.

Вийшов панотець з церкви, а шандарі
його хап попід пахи та й просто до міста.

— Та за що нам панотця берето?

— За його казання!

— А того, що газду убив, на суд не
ведете?

— Вам засій від того, пся кров, соба-
ча!...

Коляда

Гейби не та сама ніч тота різдвяна ніч, гейби вона ходила й говорила, гей тота церква у великий храм. Гейби то небо до села прихилилося — гейби до села щось шептало. Отік тоті морози кулаками лускають у газдівські хати, отік вони газдів чогось посварють. Тоті далекі зорі щось нахилюються та й у газдівські вікна на стіл заглядають, отік вони Pereznati хочуть, чи газди на столі пшеницю мають, чи вечорю поживають.

Тоті зорі щось міняються, щось вони поморгують, щось вони оповісти хочуть, лиш гляба їх розуміти.

Відай вони тих сімох колядників по селу водять, відай їх коляду леліють. Обвели їх посеред села та й завели до побережницького двору.

Ідуть колядники попід зорями, переходять всі три побережникові перелази та й заколядували під побережниковими віконцями:

„Зажурилиси гори й долини, шо не зродило жито-пшениця.

„Зажурилиси всі полонини, всі полонини, що гей великі зими упали.

„Зажурилиси та й господарі, що обмінилась наша земляця:

„що нема правди на божім світі, що гине нарід у самім цвіті;

„що царем стала темная тюрма, за добре слово в голову куля. За темне слово, чорную зраду кличуть сидати, подають ручку. Бо темне слово — червак в яблочку; — ржа в залізочку, пісок ще й в очку.

„Гей, сидить зрада посеред села, її пізнати гей трійло-зела. Бо пе горівку, їсть солонинку, а за то нічма на постерунку продає брата, продає неньку, продає челядь ще й шлюбну жінку.

„Красно убраний та й ще веселий.

„Дві порошниці йому верх грудей.

„Полегки ходит, масно говорить, до свого брата зраду підводить, у чужу тюрму село загонит. Знати-пізнати, що криво робит.

„Йому — дай Боже — всю помсту божу.

Газдам — дай Боже — на хліб урожу.

Най зрада гине, най вірність росте.

Най нарід знає, де серце пусте.

„Ще й вовкам, Боже, болу в зуби, на очі більмо, кольку у клуби, вуха без слуху, носи без нюшку — доки вуть їсти з народу юшку;

„аби їм ріки повимерзали, аби їм ліси повигорали, аби їм двори позапалились, аби їм лани перерубались, аби їм ключі розгубилиси, аби їм пушки потопилиси, аби

їм гори прозсувались, аби їм тюрми порозтворювались”

Колядники співають під сліпими вікнами, бо побережник примкнув усі віконниці, заки сів із гостями по-кінець стола.

Однак через шпари продирається світло і ловить срібний віддих колядників та й грається з колядою, морозом посрібленою.

Хату розпирає така тепліня, що шандарі порозпинали свої кабати, а вусатий побережник верг свій киптарик лиш наопашки та й хусточкою з червоного лиця піт собі обтирає.

Побережничка порозкладала на дубовім столі усі страви та й усі пугарі поналивала. Але поклала під скатерть забагато сіна та й пугарі хитаються і розливаються а шандарі віщують з того господарям щастя.

Побережник веселить своє лисяче лице і приповідає:

— Ше ця хата не гостина таких файних та пишних та путерних гостей. Ше ці миски і полумиски не тримали страву перед такими делікатними та черлененькими губками, а ті пугарі ше не здоровкалися в таких біленьких та пухкеньких ручках панцих.

— Ану-ко поживайте, ану-ко досягайте, мої дорогі та золоті гості, наставники годні!

Із страв бе пара на шандарські точені

лиця і заливає гостям очі та й заваджає їм їсти й пити.

У віконниці вдарили, як груда, мужицькі голоси хропаві.

Здриглася у вуглах хата.

Як командант зачув зперед вікон коляду, обрушився дуже і кинувся до постерункового:

— А то по якому? то ж я всему селу наказав колядувати, лиш одному Казикові Тшецецкому дав позвоління.

— Сповнився розказ пана команданта — каже постерунковий.

— А то що?

— То, що чуєте.

— То ж то не Казиків голос, та й коляда не наша.

— Є там і Казик межи ними, бо Іван Гавриш зробив з ним спілку. Я здибав їх уже у війта, що так само дивувався, як пан комендант. Я до них з карабіном, а Казик мені ваше позвоління перед очі тиць: не важся — каже — ти хлопів арештувати, бо то мої спільники, — я вистарав позвоління, а вони мають колядувати, то буде і мені і їм дижма. — Читаю, його правда.

— А то раз гунцвот — добріючи дикується командант.

Побережник мішається несміло до тої бесіди:

— Бо то, прошу пане коменданте, тот Казик Тшелецкі непривишний навіть до такої роботи, ек коляда. Він таки ше за Австрії, ек був у нас шевцем, то робити ані

трішки, ані не подивився в той бік, де робота, лиш ціле літо лежить холодами та й лиш посвистує. Єму бувало, аби так дес рибку у ріці зловити, заячика в лісі убити, курочку за простибі дістати, та й жив у селі коло газдів, — не до вашого гонору кажучи — такий собі бараба. А тепер він у селі великий, деби він сам пішов колядувати і коляду носити! Але я отут межи нами кажу вам вірну правду, що єму не варт поляком бути, бо то — шануючи образ і вас ірщених — таки пустий друк та й решта.

— А з ким же він став на спілку — питає командант.

— З ким, як не з кримінальниками — відповідає побережник і вияснює:

— Тої середи випустили з фурдиги Івана Гавриша, того бунтаря, шо у читални був головов та й кооперативу провадив, а він почув, шо Казик має на коляду позвольнне, та й гайда до него. Робім — каже — малу кооперативу: ти дай ста позвольнне, а я зберу колядників, та й половина коляди буде тобі, а половина піде на нашу школу. А Казик лиш цего хоче. Та й вже тримають собі сервус.

— А хто ж ще до них пристав?

— Хтож, ек не тоті стрілці, тоті опришки, шо є їх лиш пять, а конірують цілим селом.

— Ті, що сиділи за вїйта Порембського?

— Ті самі.

— А може би їх прецінь зараз замкнути?

— Зараз як зараз, але досвіта буде можна.

— Та чому так пізно?

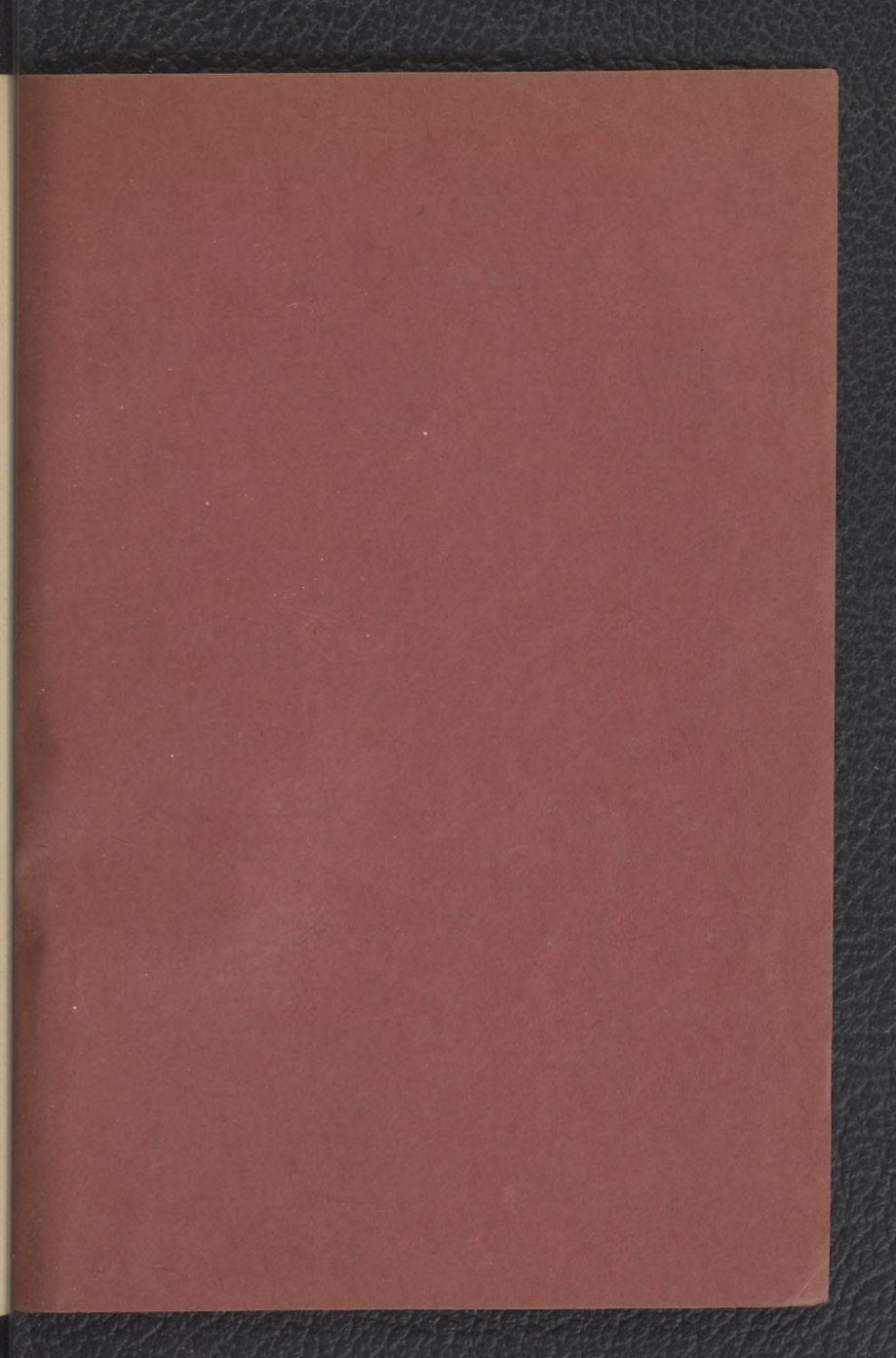
— Бо ек набудемоси, то пан комендант, ек звикле, схочут дес попогратиси, а Гавришева Марічка над усі дівки найфайніша. То най старий удовець Гавриш колядує на школу, а ми підемо до его доньки колядувати. Я підкину у хоробах стару рушницю, а ек він прийде до хати, то пан постерунковий знає, шо має робити: ланцушок на руки та й наперед себе.

Цих слів не чула вже кругла побережничка, бо почула, що коляда скінчилася і вона винесла коляду на двір, а командант поплескав побережника по плечах та й хвалив собі його раду.

А постерунковий, врадуваний вхопив револьвер і вибіг на подвіря та й стрілив три рази, аби й село і колядники знали, що шандарі не сплять та й аби страх мали.

Гомін полетів понад селом, ударився об ледяні верхи гір та й розшумівся горгами і долинами та давав вовкам знати, що село їм нової коляди співає.

Народня бібліотека

приносить в невеличких книжечках найгарніші твори найбільших українських письменників, поезії, оповідання і драми. Книжки «Народньої Бібліотеки» виходять 2 до 4 рази місячно починаючи з 1. січня 1940 за редакцією Д-ра Є. Ю. Пеленського накладом «Українського Видавництва» в Кракові.

Досі появилися такі книжки: ціна зол.

1. Народній колядник, з нотами —,80
2. Степан Руданський: «Співомовки» 1,—
3. Марко Вовчок: «Степовий гість».
Історичне оповідання —,60
4. І. Тогобочний: «Мати - наймичка».
Народня драма на 4 дії 1,50
5. Гр. Квітка - Основяненко: «Перекотиполе». Оповідання —,60
6. Народні думи. Вибір 1,—
7. Іван Франко: «Іван Вишенський».
Історична поема 1,—
8. Пантелеймон Куліш: «Орися».
Новеля. —,60
9. Олекса Стороженко: Оповідання. 1,—
10. Олександр Кониський: «Се-
стра - жалібниця». Оповідання. —,60

Дальші томики в друку.

Замовлення приймає:
«УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО»,
Краків, вул. Кармелітська 34, П.